

Ivo Pranjković
Filozofski fakultet, Zagreb

Habitualne rečenice u hrvatskome jeziku

U ovom je prilogu riječ o strukturnim i semantičkim osobitostima habitualnih rečenica u hrvatskome standardnom jeziku, tj. onih zavisnosloženih rečenica kojima se označuje da se radnja glavne surečenice (klauze) događa bez obzira na okolnosti (shvaćene u najširem smislu) o kojima je riječ u zavisnoj surečenici i u kojima u funkciji veznih sredstava dolaze zamjeničke riječi tipa *tko god, što god, koji god, kad god, gdje god* i sl.

Zavisnosložene rečenice kojima se označuje da se radnja glavne surečenice događa bez obzira na (bilo kakve) okolnosti o kojima je riječ u zavisnoj surečenici mogu se nazvati habitualnima¹ (lat. *habitualis* = uobičajen, stalan, neprekidan). Pojam okolnosti treba pritom shvatiti u širem smislu nego što se obično čini jer on ne označuje samo različite tipove adverbijalnosti nego može obuhvaćati i vršitelja radnje odnosno subjekt, predmet na kojem se ili u vezi s kojim se vrši glagolska radnja odnosno objekt te ono o čemu se priopćuje imenskim dijelom predikata².

-
- 1 U kroatističkoj (a ni serbističkoj) literaturi, bar koliko je meni poznato, o habitualnim se rečenicama uopće nije govorilo. Opisao ih je međutim, i to u posebnom poglavlju, Ekrem Čaušević u svojoj *Gramatici suvremenoga turskog jezika* i odredio po mom sudu ponešto preusko (ne znam je li to zato što takve strukture u turskom jeziku imaju sintaktički bitno drukčiji status od analognih struktura u hrvatskome jeziku ili iz kojih drugih razloga): »Zavisnosložene rečenice kojima se izražava da se radnja glavne rečenice vrši svaki put kad se vrši i radnja zavisne rečenice nazivamo *habitualnim*. Drugim riječima, za njih je karakteristična semantička vrijednost ponavljanja (opetovanja) radnje ili situacije, do kojeg dolazi pri svakoj aktualizaciji radnje zavisne rečenice« (Čaušević 1996: 518).
 - 2 Habitualnost se u hrvatskome jeziku može izražavati i na razini jednostavne rečenice, tj. glagolskim oblicima, osobito kondicionalom (usp. *Ustajao bi u sedam sati*) te posebnim glagolima kao što su *znati* i *običavati* (*Znao je običavao je ustajati u sedam sati*), a može se izražavati i/ili potencirati i prilozima tipa *redovito, katkada, ponekad, obično, povremeno, s vremena na vrijeme* i sl. Takva je habitualnost vrlo bliska iterativnosti, ali se od nje ipak razli-

Habitualne (ili habitualizirane) mogu biti adverbne (npr. *Dođite kad god hoćete*), subjektne (npr. *Tko god dođe, neka je dobro došao*; *Priča se što god kome padne na pamet*) i objektne (npr. *Koga god sretnete, pozdravite ga*; *Izaberite kakve god hoćete*), a rijetko i predikatne (npr. *Slika je što god je naslikano*), rijetko već i zato što su i predikatne rečenice posve rijetke, a habitualizacija je moguća samo u jednom tipu takvih rečenica.

Subjektivnim se rečenicama označuje da se radnja glavne surečenice događa bez obzira na vršitelja (na to tko je vršitelj), objektivnim da se radnja događa bez obzira na predmet zahvaćen tom radnjom (bez obzira na to koji je i kakav predmet u pitanju), predikatnima da se radnja glavne surečenice događa bez obzira na to što se javlja u funkciji imenskoga dijela predikata koji je sastavni dio zavisne surečenice, a adverbima da se radnja događa bez obzira na okolnosti kao što su:

vrijeme: *Odugovlačit ćemo dok(le) god možemo*;
 način: *Kako god postupim, neće biti dobro*;
 mjesto: *Gdje god sjednete, svejedno je*;
 društvo: *S kim god dođete, dobro došli*;
 količinu: *Kupit ćemo koliko god imate*;
 uzrok: *Zbog čega god to učinio, nije pametno postupio*;
 namjeru: *Nisi to morao učiniti radi čega god učinio*.

Habitualnih rečenica nema među atributnima jer one pretpostavljaju antecedent pa bi »habitualizacija« antecedenta bila besmislena, npr. **Osoba kojoj sam god pristupio bila je u crno odjevena*³, **Čovjek kojega sam god sreo bio je zabrinut*, a pogotovo **Čovjek što sam ga god sreo bio je zabrinut*. Semantički je to posve očekivano jer ako je npr. u funkciji antecedenta imenica koja označuje vršitelja radnje, onda je vršitelj već poznat, a »habitualizacija« pretpostavlja nepoznata vršitelja, tj. događanje bez obzira na vršitelja⁴.

U habitualnim se rečenicama obvezatno javlja element (čestica) *god*⁵, a to znači da je ta čestica bitno obilježje rečenica toga tipa, da je njihov, po riječima

kuje po tome što iterativnost podrazumijeva ponavljanje unutar jedne događajne cjeline, a habitualnost se odnosi na više takvih cjelina. O takvom tipu habitualnosti usp. Mønnesland 1983; Ivić 1982. i 1983; Hellman 1997.

- 3 Drugo su, naravno, rečenice tipa *Kojoj god sam osobi pristupio, bila je u crno odjevena* u kojoj *kojoj god* ne uvodi atributnu surečenicu, nego je atribut imenici *osoba*. Nije dakle riječ o **pristupanju** *kojoj god* (kao što je riječ o **postupanju** *kako god* u rečenici *Kako god postupim, neće biti dobro*), nego o *kojoj god* (o bilo kojoj) *osobi*.
- 4 Na prvi se pogled čini da se s obzirom na habitualnost mogu međusobno razlikovati restriktivne (npr. *Stari prijatelj koji se dugo nije javljao napokon je došao*) i nerestriktivne zavisnosložene rečenice atributnoga tipa (npr. *Stari prijatelj, koji se dugo nije javljao, napokon je došao*), ali nije teško utvrditi da ne dolazi u obzir habitualizacija ni jednih ni drugih. Kod restriktivnih to nije moguće zato što habitualizacija ne može biti sastavnim dijelom restrikcije (ona je u semantičkoj suprotnosti s njom), a kod nerestriktivnih zato što je riječ o poznatom i izvjesnom antecedentu, a on se nikako ne može habitualizirati.
- 5 Znatno rjeđe dolaze u toj funkciji i čestice *ma, makar, bilo te mu (ti, vam...) drago*. Za razliku od *god* koje uvijek dolazi iza zamjeničke riječi *ma* i *makar* dolaze uvijek ispred (usp. *Ma/makar kako postupio, svejedno je*), *bilo* u pravilu dolazi ispred (*Bilo kako postupio, svejedno je*),

ruske sintaktičarke V. A. Belošapkovice⁶, tipizirajući element. Zato će za rečenice razmatranoga tipa biti važno i ono što se može utvrditi o nastanku, prijašnjim oblicima i značenjima te o etimološkom identitetu te čestice. S tim u vezi treba reći da se ta čestica razvila od imenice *gôd* koja se danas (doduše sve rjeđe, i to uglavnom samo u ruralnoj štokavštini) upotrebljava u značenju 'svetkovina, blagdan'. Iz toga se značenja razvilo značenje ugodnosti («ono što se želi»), koje susrećemo npr. u riječima *ugodan*, *pogodan*, *zgodan*, *ugoditi*, *ugodať* i sl. (odatle najvjerojatnije i značenje 'kiša' koje u kajkavskom i čakavskom narječju ima riječ *godina* jer je kiša za poljodjelca obično nešto dobro, pogodno, ugodno). Osim toga, u mnogim se riječima s korijenom *god* razvilo i ciljno značenje (usp. *pogoditi*, *gađati*, *pogodak*, *zgoditak*), zatim vremensko značenje, značenje 'dogadanja, zbivanja' (usp. *godina*; *dogadať*, *dogoditi*, *razgoditi*, *dogadaťi*, *prigoda*, *prigodan*, *nepogoda*, *zgota*, *nezgoda*, *dogodovština*⁷), a iz toga onda i kondicionalno značenje (usp. *pogodba*, *pogađati se*, *pogodben* i sl.).

God kao čestica zapravo je podrijetlom (stari) lokativ jednine imenice *gôd* koji je nekad glasio *godě* i koji se prije često pojačavao sa *-že* ili *-r(e)* (*goděže*, *goděr/e*). Poslije se počelo ispuštati ne samo to *-že* ili *-r(e)* nego i lokativni nastavak (*-ě*), koji se počeo shvaćati kao pokretna deiksa (Skok, 1971: 583–585. i Gluhak 1993: 235–236).

Element (čestica) *god* dolazi samo uz ona vezna sredstva s kojima čini univerzalni kvalifikator ili kvantifikator⁸, a to su samo ona vezna sredstva koja su zamjениčkog tipa i/ili podrijetla, tj. (odnosne) zamjenice, zamjениčki pridjevi, zamjениčki prilozi i veznici zamjениčkoga podrijetla (*tko*, *što*, *koji*, *čiji*, *kakav*, *koliki*, *kako*, *gdje*, *kad*, *dok*, *dokle*, *koliko*). Zato *god* ne dolazi nikada uz prave veznike, usp. **da god*, **jer god*, **zato što god*, **iako god*, **tako da god*, **kao da god*, **ako god* itd.

Štoviše, *god* ne dolazi ni uz ona vezna sredstva koja su zamjениčkoga podrijetla, ali su, u nekim tipovima struktura, izgubila svojstva supstitutivnosti i/ili deiktičnosti te postala pravi veznici. Zato »habitualizacija« takvih zavisnosloženih rečenica ili mijenja narav strukture ili ima za posljedicu posve besmislenu rečenicu. Tako npr. pogodbene rečenice tipa *Kad bih mogao, došao bih* »habitualizacijom« postaju vremenske (usp. *Kad god bih mogao, došao bih*), izrične

ali može i iza, samo je to puno rjeđe i obilježeno kao ponešto kolokvijalno (*Kako bilo postupio, svejedno je*), dok *mu* (*ti*, *vam...*) *drago* dolazi uvijek, kao i *god*, iza zamjениčke riječi (*Kako mu drago postupio, svejedno je*). Razlika je i u tome što ove čestice, a osobito *bilo*, rijetko dolaze uz prezent (u navedenim primjerima dolaze uz optativ), a i kad dolaze, traže uza se još i *da* (npr. *Bilo kako da postupiš, svejedno je*). Naravno, *da* može doći i uz *god* (npr. *Kako god da postupiš, svejedno je*).

6 Ona razlikuje rečenice tipizirane i rečenice netipizirane strukture. Prve se od drugih razlikuju po tome što imaju kakvu specifičnu i konstantnu formalnu organizaciju (usp. Pranjković 1993: 130).

7 Usp. i u slovenskom *zgodovina* u značenju 'povijest' ili *zgodba* u značenju 'dogadaj, zgodna'.

8 Zato se ne upotrebljava (zališna je) uz druge univerzalne kvalifikatore ili kvantifikatore, usp. *Svi koji god mogu neka dođu*; *Sve što god znate recite*; *Uvijek kad god možete svratite*; *Svuda gdje god stignete tražite* i sl.

tipa *Vidim ih gdje ulaze* postaju mjesne (usp. *Vidim ih gdje god ulaze*), a habitualizacija uzročnih rečenica tipa *Žao mi je što nisu došli* ima za posljedicu posve besmisleni strukturu: **Žao mi je što god nisu došli*.

U vezi sa zamjenicama i zamjениčkim pridjevima uz koje dolazi čestica *god* (*tko god, što god, koji god, čiji god, kakav god*) zanimljivo je primijetiti da se u gramatikama hrvatskoga standardnog jezika (u morfologiji) obično opisuju kao neodredene zamjenice, ali je taj opis u pravilu nepotpun i često proturječan. Tako se npr. u Težak–Babićevoj *Gramatici hrvatskoga jezika* neodredene zamjenice definiraju kao one (zamjenice) »koje zamjenjuju nešto neodređeno, nešto suviše općenito ili nešto niječno« (Težak–Babić 1992: 112). Ta je formulacija posve problematična jer te zamjenice uopće ne znače »nešto nepoznato« niti »suviše općenito«⁹, a pogotovo bi bilo teško odgovoriti na pitanje kako to npr. zamjenica *nitko* zamjenjuje »nešto niječno« i što je to uopće »nešto niječno«.

Još je čudnija podjela tih zamjenica. Neodredene se zamjenice naime dijele na a: neodredene (?!), npr. *netko, tkogod*; b: niječne, npr. *nitko, ništa* i c: opće, npr. *itko, svatko, kojetko, tko god* (Težak–Babić 1992: 113)¹⁰. Takva nas klasifikacija podsjeća na one logički posve nekorektne i/ili komične podjele po kojima se primjerice ljudi dijele na ljude, neljude i filozofe!

Neprecizan je, u najmanju ruku, i opis značenja takvih zamjenica. Tako se npr. u tzv. velikoj ili Akademijinoj gramatici (*Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*) kaže da čestica *god* u zamjenicama tipa *tko god* »kazuje da se zamjenica upućuje na svaku osobu ili predmet iste skupine« (kako se to zamjenica »upućuje« i tko je upućuje?!), a da kod zamjenica tipa *tkogod* »–god kao drugi dio složenice daje osnovnoj riječi ravnodušnost prema izboru« (?!) (Babić i dr. 1991: 652). Slično je i u *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika*: »–god znači nebiranje, neodređivanje, ravnodušnost prema izboru« (Barić i dr. 1979: 119). Međutim, ni kod zamjenica tipa *tkogod* ni kod onih tipa *tko god* nije riječ ni o kakvoj »ravnodušnosti prema izboru« (tko bi tu uostalom birao, a tko bio ravnodušan?). *Tkogod* naime znači »netko«, tj. znači da je onaj o kojem je riječ (bar zasad) nepoznat govorniku, npr. *Piše li tkogod? Zamjenica se dakle ne »upućuje« na svaku osobu ili predmet, nego samo na onu/one o kojima je riječ (na onu/one na koju/koje se odnosi radnja), a koji su /govorniku/ nepoznati. S druge strane, tko god znači (potencijalno) svatko, bilo tko, bez obzira na to o kome je riječ (npr. *Tko god /da je/ to uradio, bit će kažnjen*). Nije tu dakle riječ ni o izboru ni o ravnodušnosti prema izboru, nego o tome da za proces o kojem je riječ (ili koji se pretpostavlja; u navede-*

9 U iskazu, primjerice, *Netko je pred vratima* zamjenica *netko* ne označuje »nešto nepoznato« po sebi, a još manje »nešto suviše općenito«, nego nešto (nekoga) što je nepoznato govorniku ili sugovorniku (govorniku npr. može biti i poznat onaj koji je pred vratima, ali ne želi iz nekih razloga otkriti sugovorniku o kome je riječ, pa u tom slučaju *netko* označuje nešto nepoznato sugovorniku, nešto što govornik namjerno sugovorniku prikazuje kao nepoznato). Zamjenice općenito (ne samo lične nego i posvojne, pokazne, a, kao što se vidi, i neodredene) pretpostavljaju odnos sa sudionicima govornog čina (taj je odnos neodvojiv dio njihova značenja), pa se bez toga odnosa u načelu ne mogu ni opisati.

10 I Stevanoviću su zamjenice tipa *štogod* neodredene, a one tipa *što god* opće (Stevanović 1975: 293–294. i 421–422).

nom slučaju proces *uraditi*) nije relevantno tko mu je pokretač. On je naime obavijesno nevažan, zanemariv (opet s govornikova stajališta): zato se navedena rečenica može parafrazirati ovako: 'Netko će biti kažnjen za ono što je urađeno bez obzira na to tko je izvršitelj' ili 'Bit će kažnjen svatko od onih koji su to uradili'.

Znatno je bliži istini Dragutin Raguž koji u svojoj *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* tvrdi da je *god* u primjerima tipa *tko god* »samostalni modifikator« koji ima dopusno značenje, a da *-god* u primjerima tipa *tkogod* ima značenje »hipotetičke neodređenosti« (Raguž 1997: 72). Međutim, puno je manje, bar po mom sudu, blizu istini kad tvrdi da *god* u primjerima tipa *tko god* funkcionira kao »pojačivač odnosnih značenja« (Raguž 1997: 281). Formulacija naime nije netočna utoliko što je *god* u takvim primjerima doista vrsta intenzifikatora, ali je, po mom sudu, problematično pojačava li ono doista odnosno značenje ili što drugo. Uostalom, pitanje je može li se odnosno značenje uopće pojačavati. Meni se čini uvjerljivijom tvrdnja da se intenzifikacijsko značenje čestice *god* (sam Raguž spominje dopusno značenje) sukobljava s odnosnim značenjem zamjeničkih riječi uz koje ona stoji i da ga zapravo poništava (zato se i može reći *čovjek koji je došao*, a ne može **čovjek koji je god došao*). Drugim riječima, *koji god* se, kao što je uostalom već bilo rečeno, ne može odnositi na antecedent, a to onda znači da uopće nije relativizator, da uopće nema odnosnoga značenja, a kamoli da je to značenje njime još i pojačano. U tom bi smislu ovakvome *god* zapravo dobro odgovarao Ragužev naziv »samostalni modifikator«, ali taj modifikator ne pojačava odnosno značenje, nego odnosnu riječ uz koju stoji modificira tako da je »osamostaljuje«, i to upravo time što joj »oduzima« odnosnost, a dodaje, kao što i Raguž tvrdi, dopusnost. Upravo taj spoj odnosnosti i dopusnosti rezultira onim o čemu je ovdje u prvom redu riječ, a to je značenje habitualnosti¹¹.

U suvremenom hrvatskom standardnom jeziku (barem u njegovu razgovornom stilu) može se zapaziti da se tzv. opće zamjenice tipa *tko god*, *što god* i sl. sve više specijaliziraju, i to tako da se ograničuju na rečeničnu službu, da postaju na neki način »rečenične zamjenice«, tj. da se sve rjeđe upotrebljavaju samostalno, izvan zavisnosloženih rečenica. S obzirom na to čini se da se može zapaziti funkcionalna diferencijacija između zamjenica tipa *tko god* i zamjenica tipa *bilo tko*. Tako će se npr. rijetko susretati nesložene rečenice tipa *Može doći tko god*, *Treba im dati što god*, *Sjednite gdje god*, *Dođite s kim god*, *Ljuti se zbog čega god*, *Odgovorite im kako god*¹² i sl. Umjesto njih će u toj funkciji

11 Složene rečenice s veznim sredstvima tipa *tko god*, *kad god* i sl. nešto su bolje nego u starijim gramatikama (npr. nego u Brabec-Hraste-Živkovićevoj, Težak-Babićevoj ili u *Priručnoj gramatici*) opisane u Katičićevoj *Sintaksi*. To posebno vrijedi za vremenske rečenice s »vezničkim izrazom« *kad god* u vezi s kojima se kaže da je riječ o posebnom tipu zavisnosloženih rečenica u kojima se »vremenska rečenica uvrštava uz priložne oznake koje se ne odnose samo na jedno vrijeme, nego na svako koje je njome opisano [...]« (Katičić 1991: 228). Slična je, iako nešto manje spretna, i formulacija koja se odnosi na zavisnosložene rečenice tipa *Tko god pristupi*, *bacit ću mu dušičnu kiselinu u oči*, u kojoj se tvrdi da se neodređene zamjenice u takvu tipu rečenica odnose »na čitav razred osoba ili predmeta« (Katičić 1991: 194–195).

12 Među takve bi išla i rečenica koju navodi Raguž kao primjer uporabe modifikatora *god* u samostalnim, tj. nesloženim rečenicama: *Bio tko god!* (Raguž 1997: 72)

neusporedivo češće dolaziti zamjenice tipa *bilo tko*, npr. *Može doći bilo tko, Treba im dati bilo što, Sjednite bilo gdje, Dođite bilo s kim, Ljuti se zbog bilo čega. Odgovorite im bilo kako*¹³ i sl.

Zaključno bi se moglo reći da slučaj habitualnih ili habitualiziranih zavisno-složenih rečenica u hrvatskome standardnom jeziku više nego bjelodano pokazuje da se ni strukturno ni komunikativno ni semantičko ustrojstvo složenih rečenica ne može ni iz daleka uspješno opisati ako se prije toga ili usporedo s tim ne opišu narav i funkcija tzv. zamjenjivačko-upućivačkih riječi u takvim rečenicama (usp. Kordić 1994). Jedan od rijetkih lingvista u hrvatskoj jezikoslovnoj povijesti koji je toga bio svjestan još prije stotinu godina bio je klasični filolog August Musić (usp. Pranjković 1989; Kravar 1990). Dobrim dijelom i zato njegovi prinosi proučavanju sintaktičkoga ustrojstva hrvatskoga jezika imaju trajnu vrijednost.

Literatura

- Babić, Stjepan, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić i Stjepko Težak: *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, HAZU — Globus, 1991.
- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević i Marija Znika: *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1979.
- Belošapkova, V. A.: *Sovremennyj russkij jazyk. Sintaksis*, Moskva, 1977.
- Brabec, Ivan, Mate Hraste i Sreten Živković: *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, ⁹1970.
- Čaušević, Ekrem: *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
- Gluhak, Alemko: *Hrvatski etimološki rječnik*, August Cesarec, Zagreb, 1993.
- Grickat, Irena: *Potencijal u službi iskazivanja habitualnosti*, Južnoslovenski filolog, LIV, Beograd, 1998, str. 35–40.
- Halilović, Senahid: *Habitual u štokavskom dijalektu*, Književnost i jezik, 1–2, Beograd, 1985, str. 51–55.
- Hellman, Matias: *Izražavanje habitualnosti u hrvatskom jeziku* (magistarski rad), Helsinki–Zagreb, 1997.
- Ivić, Milka: *Makedonski glagolski oblici za ovremenjavanje habitualne situacije u poređenju sa srpskohrvatskim*, Makedonski jezik 1981–1982, Skopje, 1982, str. 259–261.
- Ivić, Milka: *Načini na koje slovenski glagol ovremenjuje ponavljanu radnju*, u knjizi *Lingvistički ogledi*, Beograd, 1983, str. 37–56.
- Katičić, Radoslav: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika. Nacrt za gramatiku*, HAZU i Globus, Zagreb, ²1991.
- Kordić, Snježana: *Zamjenice u izgradnji kohezije teksta*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 30–31, Zagreb, 1996, str. 55–100.
- Kordić, Snježana: *Zamjenjivačko-upućivačke riječi u rečenici i tekstu*, disertacija (strojopis), Zagreb, 1994.
- Kovačević, Miloš: *Kroz sintagme i rečenice*, Svjetlost, Sarajevo, 1992.

13 Samostalna uporaba zamjenica tipa *tko god* još će rjeđa biti u dijalogu. Tako sumnjam da bi danas itko od govornika hrvatskoga jezika (bar u dijalogu koji pripada razgovornom stilu) na pitanje *Tko će to uraditi?* odgovorio *Tko god!* umjesto *Bilo tko!*

- Kravar, Miroslav: *August Musić u svoje vrijeme i danas. O 50. godišnjici smrti*, JAZU, Zagreb, 1990.
- Mønnesland, Svein: *The Slavonic Frequentative Habitual*, Slavonic and Finno-Ugrian Aspectology, Dordrecht, 1983, str. 53–76.
- Musić, August: *Pronomen indefinitum u srpskohrvatskom, latinskom i grčkom jeziku*, Rad JAZU, 259, Zagreb, 1937.
- Musić, August: *Relativne rečenice u hrvatskom jeziku*, Rad JAZU, 138, Zagreb, 1899, str. 70–117.
- Pranjković, Ivo: *August Musić*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, Zagreb, 1989.
- Pranjković, Ivo: *Hrvatska skladnja*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1993.
- Raguž, Dragutin: *Praktična hrvatska gramatika*, Medicinska naklada, Zagreb, 1997.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, JAZU, Zagreb, 1971.
- Stevanović, Mihailo: *Savremeni srpskohrvatski jezik*, I, Naučna knjiga, Beograd, ³1975.
- Težak, Stjepko i Stjepan Babić: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, ⁷1992.

Habituelle Sätze im Kroatischen

In diesem Beitrag werden strukturelle und semantische Besonderheiten habitueller Sätze in der kroatischen Standardsprache analysiert, d. h. jener Satzgefüge, bei denen die Handlung des Hauptsatzes völlig unabhängig von den im Nebensatz ausgedrückten Umständen (im breitesten Sinne des Wortes) stattfindet und der Nebensatz mit den pronominalen Fügungen wie z. B. *tko god, što god, koji god, kad god, gdje god* usw. eingeleitet wird.

Ključne riječi: *habitualan, habitualne rečenice, zamjenička vezna sredstva, hrvatski jezik*

Schlüsselwörter: *habituell, habituelle Sätze, Satzgefüge, pronominalne Fügungen, kroatische Sprache*